

lako gauzetarako ez gara kontserbadoreak, bestetarako garen bezala, eta horregatik darabilkigu hizkuntza hain aldakor.

Lhandek dakar *Jauretze*, «*maison seigneuriale*» bezala; baina ber-berak, *Jauregi*, «*château*», «*palais*», oso ondo berezirik.

ERITXIRA AMAIÑ EMON DA. Eritzia eritzi, nik ez dakit eibartarri «Manifestaziñua tremendua, banda munizipala ka-bezan eta pueblua masan» leporatu zigunak nola arraio esango zuen gaztelerazko *a tientas*, berak horrelako gutxi-gora-beherako eritiziko esaldi hori asmatzean. Gurean, «eritxi», *opini3n*, *criterio* bai da (horren faltaz ez da gauzonik). Eibartarrentzat, «itxuka», (Itxuka eta Begitxuka) jolas bat baizik ez zen, Goyak bere obra batean aurkeztu zuen hura; eta «gutxi-gora-behe-ara», hur ematen duena, *grosso modo*; baina «eritxira» beste zerbait da, hau *a tientas*-en kideko edo ordezeko erabiltzen dugu eta ez da gure errua bestek hori ez jakitea.

Hargatik iduritzen zait gure artean haina edo gehiago erabiltzen direla lekukotasunak «eritxira» Euskal Herrietan, lanen doitasun eskasian.

Hori argitu beharra dut ondorean adiaraziko dudanaren ulergarri. Gauzak arin egitea ez baita beti laster egitea. Batez ere buruz egin behar direnak, kontuz arintasaunez kutsatzetik.

Donostiako Kultur eta Turismo Ekintzetxeak udaran argitaratu zuen gida-liburuxka, adiskide batek (emakumezko adiskidea bere zentzurik onenean eta ez Azpeitin erabiltzen duten eraz) eskuratu zidan: *Donostia. San Sebastián 1986. (verano-86). Año XX*. Hor datoz etortzekoak! Gure kultur ahulezia, gida horietan nabari ohi bezala, plater ederrak jakiz, apaingarri beharrez nazkagarri bihurtzen zaizkigunak. Hala ere, aitor dezadan, hutsuneak gora-behera, holako liburuxkak beti direla lagungarri.

Gida-liburuxka hori eman zidan adiskidea galdezka zeto-

rren, 41. orrialdean aipatzen diren hobieri buruz zerbait jakin nahirik. Zazpigarren mendeko hilobiak ez bai dira nonahi aurkitzen. Zazpigarrenekoak? Hara hemen hitzez-hitz bertan dio: «2/8 «ELORRIO (Vizcaya) - Fiestas de Arguiñeta (donde hay tumbas del S. VII». Baina, mendeak eritxira erabilita ere, bi menderen aldia gehitxo ez ote? Hobi horiek, IX. mendearen azken partekoak bai dira, bertako hobi batek duen idazkiaren arabera.

Nor da holako gida-liburuetan eskua hartzen duena? Badakigu Manuel Gómez Moreno-ren «De Epigrafía Vizcaína», *Boletín de la Academia de la Historia*-n (1951) argitaratua eskuratzea nekeza izango dela, baina Bizkaiak badu Gipuzkoak ez duen zerbait, Donostia Euskal Herriko Kultur Hiri deklaratu nahi zuenaren kontra, Javier de Ybarrak argitaratu zuen *Catálogo de Monumentos de Vizcaya* (1958) bi tomo ederrez osatzen dena. Testudun tomoa ikusi bezterik ez dugu, bere 105. orrialdean. Hor bertan ere, transkribapenezko hutsa dator, lapsus bat, 893. urtea jartzez. Zeren M. Gómez Morenok «Era 921 corresponde al año 883 de la Era Cristiana» zionez. Denen begien bistan dagoena da, Arguiñetako hobi batean, «ERA DCDXXI». Gure gida-liburuxka honetan eritxira emandako datuz, hara doan turistaren harridura eta lotsaria jakitekoa izango da.

Amañ emon da ez ote gabilta?

Gaztelerazko *desenfreno*, lasakeria baino zerbait gehiago da Eibarren. Hori da hain zuzen «amañ». Ikus «amañ emon» Toribio Etxebarriaren *Lexicón*-en.

Hara horren esan nahia ulertu ahal izateko gertakarizko adierazpentxo bat: 1931. urteko apirilaren 14an eibartarrak Errepublika ekartzera beste inor baino lehen abiatu zirenean, libertate oihuak entzuten ziren, baina ez pentsa inor amañ emonda zebilenik. Zintzo jokatu zuten eta formal bete, bete beharrezkoak, bakoitzaren animoak kontrolaturik, «amañik barik». Bandera nazionala ez zen orain bezain sakratua eta laster baztertu zuten, erregetza zer esanik ere ez. Hala ere, libertate eritxiaz ez zebiltzan eritxira. Errebaleko batek, pozaren

pozez, kaiolako kardantxilloari leihotik amaiñ eman zion, esanaz: «Errepublikak etorri dok eta hirezako be libertadia». Baina, bizitza kaiolan eman zuen txori koittauak ez zuen urrutiregi hega egiteko adorerik eta aurrekaldean zegoen Errebaleko monjen komenturuntza hartu zuen. Eta, gure gizonori larriturik dehadarka: «Horra ez! Horra ez! Hor ez daukak libertaderik!»

Eibarren, hitz horretatik, iturri ezagun baten leku-izena ere badator, Amaña. Paraje haretatik Bizkai aldera etxeak eginala Arteitxa (Artegieta) eta Asoliartza (Asola-Iartza) zehar zabaldu zena. Baina, izen hori, Ego errekan, Makalarroko urak hartzen zituen presa haretatik zetorkion, kanaleratu behar ez ziren ureri amaiñ ematetik.

Errepublikak Eibarri emandako sariak izan ziren, besteak beste, Makalarroko ur-kanal eta kunbuarekin herriko piszina egitea, Amañako piszina, eta Instituto de Primera Enseñazaren sorkundea. Franquismo garaian, zigorrez herriko agintari axolakabeegatik galduko zirenak. Industrializatzeko ekintzak aurrera eramateko aukera bereziak izan zituen hiri honek, luzarora zer zetorrenik gabe, uezaba askok beren poltsak berotu zituzten, baina baita ezertariko plangintzarik ezaz hiriari etorkizun hertsia leporatu ere. Hirira zetorren guztia ez bai zen hiriarrentzat.

Hara, idatziaren idatziz, jira ta buelta, lehengora non jodudan. Baina norbaiti zalantza kentzeko balioko dit. *Egan*-en aurreko zenbakian, Adabakiak sail honetan, «Etxerako dirua» jartzen zuen iragarkia salatu nuen. Norbaiti gehiegikeria iduritu zitzaion eta batzuentzat gure asmakizuna ote zenaren susmoa. Ez jauna; ez! Hara hor, non datorren gida-liburuxka horren bukaeran, eta ez urrezko brotzez edo zarrailuz, baina bai urrezko dominaren irudiz liburuxka itxiaz. Ikus atzekaldeko azalean; izan ere, «azala» behar hori horrela jartzeko: «Etxerako dirua», etxearentzat behar zuenean.

Eibartarrantzat horiek dira «eritxira amaiñ emonda ibiltzeak».